

UDK 327(510)
Biblid 0543-3657, 75 (2024)
God. LXXV, br. 1192, str. 507–527
Pregledni naučni rad
Primljen: 10.09.2024.
Revidiran: 18.09.2024.
Prihvaćen: 12.10.2024.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2024.75.1192.2
CC BY-SA 4.0

Nikola PRERADOVIĆ¹

Između „vuka“ i „šakala“: Odnos Kine prema međunarodnom poretku tokom mandata Si Đinpinga

SAŽETAK

Stabilnost međunarodnog poretka primarno zavisi od odnosa moći između revizionističkih i *status quo* sila. Prve su nosioci promena karaktera međunarodne politike, dok su druge čuvari postojećih pravila i praksi. Sile u usponu teže preoblikovanju poretka konstruisanog pod pokroviteljstvom postojećeg hegemonu. U radu se istražuje karakter odnosa Kine, kao rastuće sile, prema međunarodnom poretku oblikovanom krajem Hladnog rata od dolaska Si Đinpinga na vlast. Teorijski okvir predstavlja teorija ravnoteže interesa, prevashodno se oslanjajući na kategorizaciju revizionističkih država u tabor „vukova“, nepomirljivih protivnika postojećeg i nosioca novih poredaka, i „šakala“, umereno moćnih država dugoročno fokusiranih na delimične revizije trenutnog stanja. Rad u analizi na dva nivoa, sistemskom i državnom, ukazuje na specifično pozicioniranje Kine između „vuka“ i „šakala“. U teorijskom pogledu, ukazuje se na moguću novu klasifikaciju potencijalne supersile koja teži dugoročnom preoblikovanju međunarodnog poretka, izbegavajući nagle i preuranjene rizike.

Ključne reči: Kina, ravnoteža, interes, revizionizam, poredak, legitimitet, institucija, moć.

¹ Doktorand, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu. E-mail: nikola.preradovic2605@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9571-4258>.

Rad je napisan u okviru Programa kratkotočnog volontiranja u Institutu za međunarodnu politiku i privredu tokom 2024. godine

Between the “wolf” and the “jackal”: China’s relation to the international order during Xi Jinping’s tenure

SUMMARY

The stability of the international order primarily depends on the power relations between revisionist and status quo powers. The first are the bearers of changes in the character of international politics, while the second are the guardians of existing rules and practices. Rising powers seek to reshape the order constructed under the patronage of the existing hegemon. The paper explores the character of China's relations as a growing power towards the international order shaped at the end of the Cold War since Xi Jinping came to power. The theoretical framework is represented by the theory of balance of interests, primarily relying on the categorisation of revisionist states into the camp of “wolves”, irreconcilable opponents of the existing and bearer of new orders, and “jackals”, moderately powerful states focused on partial revisions of the current situation in the long term. The analysis works on two levels, systemic and state, indicating the specific positioning of China between the “wolf” and the “jackal”. From a theoretical point of view, it points to a possible new classification of a potential superpower striving for a long-term reshaping of the international order and avoiding sudden and premature risks.

Keywords: China, balance, interest, revisionism, order, legitimacy, institution, power.

Uvod

Više od dve godine od početka Rata u Ukrajini, temelji nestabilnog međunarodnog poretka su fundamentalno uzdrmani. Proces tranzicije moći i promene obrazaca delovanja najznačajnijih aktera svetske politike ukazuju na dalekosežne transformacije međunarodnih odnosa u trećoj deceniji 21. veka. Stari poredak, čiju reviziju akteri kritični prema njegovoj unipolarnosti priželjkuju, suočava se sa potencijalnim drastičnim redefinisanjem ili potpunom transformacijom. U nastalom „limbu“ između poredaka, starog, načelno liberalnog, i novog, čiji se obrisi tek naziru sa novim konstelacijama moći, presudnu ulogu u oblikovanju budućnosti imaće interakcija *status quo* i revizionističkih sila u potrazi za definisanjem drugačijeg karaktera odnosa.² Takav kontekst čini razmatranje pozicije Kine, ključne sile u usponu, prema postojećim, premda sve više osporavanim, pravilima i praksama međunarodnog poretka, oblikovanog pod dominantnim uticajem Sjedinjenih

² O promeni strateškog konteksta i posledicama po poredak videti: Dragan Simić, „Izmenjeni globalni strateški kontekst u drugoj deceniji 21. Stoleća“, u: Dragan Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2018, 88.

Američkih Država, izuzetno značajnim. Šveler (*Randall Schweller*) i Pu (*Xiaoyu Pu*) 2011. godine Kinu analiziraju kao aktera, još uvek, nezainteresovanog za aktivno izazivanje postojećeg poretka i preuzimanje veće odgovornosti za potencijalno stvaranje novog.³ Do kakvih promena su drastični potresi međunarodnih odnosa, ali i dolazak novog lidera, doveli u odnosu prema međunarodnom poretku?

„Trenutno, promene sveta, u našem vremenu i istoriji se odvijaju na načine kao nikada pre“ – rekao je određujući širi kontekst međunarodne politike na godišnjoj konferenciji Boao foruma za Aziju aprila 2022. godine predsednik Narodne Republike Kine Si Đinping (*Xi Jinping*), ključni predstavnik pete generacije kineskih lidera od revolucije.⁴ Iz vizure Pekinga, kurs promena demonstrira centralnu ulogu države u „reformiranju međunarodnog sistema“ i traženju šireg kruga, trenutnim stanjem, nezadovoljnih aktera zainteresovanih za drugačije oblikovan međunarodni poredak.⁵ Na taj način Kina teži da se predstavi kao noseći stub dugo iščekivanih promena, oslikavajući SAD, i dalje dominantnu silu u sistemu, kao zaštitnika nepopularnog *status quo* stanja.⁶ Tendencija definisanja i promocije sebe kao alternative postojećem, svrstava Kinu u aktere koji se, šire posmatrano, mogu definisati kao revizionistički usmereni prema trenutnom poretku. Ipak, tako određenje nam ne govori mnogo o suštinskim odlikama revizionizma Pekinga i njegovim kratkoročnim i dugoročnim stremljenjima. Sakva (*Richard Sakwa*) smatra Kinu neorevizionističkom državom koja, delimično paradoksalno, brani sistem, ali osporava obrasce ponašanja u međunarodnoj politici, prevashodno univerzalističke pretenzije SAD.⁷ Ostaje pitanje alternativnih obrazaca delovanja u međunarodnim odnosima, prisutnih u kineskoj politici, koji nužno ne pretenduju na univerzalni status, ali okupljaju države nezadovoljne američkim vođstvom. Cilj ovog rada je istraživanje karaktera kineskog revizionizma u toku mandata Si Đinpinga, kao njegovog centralnog političkog nosioca.

Osnovna hipoteza rada je da se Kina od dolaska Sija na vlast pozicionirala kao specifičan revizionistički akter na liniji između tabora nepomirljivih

³ Randall Schweller & Xiaoyu Pu, “After Unipolarity: China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline”, *International Security*, Vol. 36, No. 1, Summer 2011, 68–72.

⁴ Navedeno prema: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić, “An Innovative approach To Assess China’s Role In The Changing World”, in: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 11.

⁵ Elizabeth Economy, “China’s Alternative Order – And What America Should Learn From It”, *Foreign Affairs*, Vol. 103, No. 3, May/June 2024, 10.

⁶ Ibid., 10.

⁷ Richard Sakwa, “Is China Revisionist? China, the Political West and the International System”, in: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 33.

protivnika aktuelnog poretka i oportunističkih zagovornika delimičnih modifikacija, dugoročno težeći preoblikovanju poretka, uz pokušaj da se izbegnu preuranjeni rizici. Nakon uvoda, u sledećem poglavlju se definišu pojmovi međunarodnog poretka i revizionizma, ukazujući na klasifikaciju revizionističkih država na „vukove“ i „šakale“ u okviru teorije ravnoteže interesa Randala Švelera.⁸ Sledeće poglavlje fokusira se na promene na nivou međunarodnog sistema, od zenita unipolarnosti krajem 20. veka do naglog uspona moći Kine koji ju je učinio centralnim izazivačem SAD, oslikavajući kako su sistemske promene uticale na međunarodno delovanje Pekinga. Sistemska analizu u narednom poglavlju, podeljenom na nekoliko potpoglavlja, prati i analiza na nivou države, odnosno definisanje delovanja i prioriteta Kine u pogledu međunarodnog poretka, uključujući poseban osvrt na regionalne i globalne ambicije, tokom vladavine Si Đinpinga. Konačno, u zaključku se pokazuje karakter kineskog revizionizma, usmeren ka dugoročnoj transformaciji poretka, uz izbegavanje neželjenih eskalacija, čija cena bi za Peking trenutno bila previsoka.

Međunarodni poredak i revizionizam

Etimološko poreklo reči poredak je od latinskog termina *ordo*, koja znači red, klasu ili niz, odnosno predstavlja celinu organizovanu uspostavljanjem hijerarhije između delova koji su, prema odgovarajućim pravilima, uključeni u tu celinu.⁹ U unutrašnjoj politici odnosi hijerarhije formiraju se između različitih ustanova političke zajednice, kulminirajući u ključnoj instituciji poretka, državi. Kako je organizacioni princip međunarodne politike anarhija, koja podrazumeva odsustvo vlasti nadređene suverenim političkim jedinicama, analogija sa unutrašnjim uređenjem političkih entiteta ne odgovara realnosti. Ipak, to ne znači da su međunarodni odnosi sfera potpunog haosa i nereda. Istorija međudržavnih odnosa obiluje pokušajima, koji su u modernom sistemu intenzivirani, oblikovanja pravila radi regulisanja pojedinih oblasti međunarodne politike, bilo da je u pitanju međunarodna trgovina putem Opšteg sporazuma o carinama i trgovini (GATT), a kasnije i Svetske trgovinske organizacije (STO), pravo mora preko sporazuma postignutih u Ujedinjenim nacijama ili način vođenja rata regulisan Ženevskim konvencijama. To nije iznenađujuće, poredak je značajan u savremenim međunarodnim odnosima radi upravljanja nizom prekograničnih transakcija u svetu visoke međuzavisnosti, ali i pružanja

⁸ Randall Schweller, „Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In“, *International Security*, Vol. 19, No. 1, Summer 1994, 72–107.

⁹ Ivona Lađevac, „China’s Responses to The New World Order“, in: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 22.

potpore nastojanjima najmoćnijih aktera, velikih sila, da oblikuju ponašanje slabijih država u skladu sa svojim interesima.¹⁰

Prema Miršajmeru (*John Mearsheimer*) međunarodni poredak predstavlja organizovanu grupu međunarodnih institucija koje pomažu prilikom regulisanja odnosa država članica¹¹. Njih stvaraju i njima upravljaju velike sile u međunarodnom sistemu.¹² Uz institucionalnu komponentu, održivost međunarodnog poretka zavisi i od njegovog legitimiteta. Kako primećuje Kisindžer (*Henry Kissinger*) legitimitet „ne treba mešati sa pravdom“, on, u posmatranom kontekstu znači isključivo dogovor o dozvoljenim ciljevima i sredstvima spoljne politike, prihvaćen od strane velikih sila, koje se uzdržavaju od revolucionarnog delovanja u međunarodnim odnosima.¹³ Stabilnost takve konstelacije zavisi od dva faktora. Prvi je sposobnost da uskladi težnju ka sigurnosti, sa onim što njegove članice smatraju ispravnim.¹⁴ Drugi je odnos moći između aktera koji su igrali ključnu ulogu u oblikovanju postojećeg poretka i novih izazivača. Poredak je najčešće produkt najmoćnije sile, a njegov cilj je upravljanje sistemom. Tako su SAD odlučujuće uticale na institucionalno ustrojstvo poretka nakon Drugog svetskog rata, koji je sa raspadom Sovjetskog Saveza doživeo značajnu ekspanziju. Proces tranzicije moći u sistemu dovodi do pojave novih izazivača sa novim konceptima poretka. Na osnovu navedenih komponenti, međunarodni poredak se može definisati kao skup međunarodnih ustanova i praksi uspostavljen u cilju regulisanja međudržavnih odnosa, koji njegove najmoćnije članice smatraju legitimnim.

Potrebno je napraviti i pojamovnu distinkciju između termina međunarodni poredak i sistem. Za razliku od poretka koji podrazumeva postojanje legitimnih institucija i obrazaca ponašanja aktera, međunarodni sistem se zasniva na samo jednom preduslovu. Sistem postoji kada se suverene političke jedinice nalaze u međusobnoj interakciji, odnosno kada vrše međusobni uticaj. Tako za razliku od evropskog poretka nakon Bečkog kongresa ili Versajskog poretka nakon Prvog svetskog rata, Hladni rat karakteriše sistemski interakcija dve oštro ideološki suprotstavljene supersile, koje uz to izgrađuju i partikularne poretke u svojim interesnim sferama. Vrednosna potpora institucijama poretka nije nužna za međunarodni sistem, čija egzistencija ne zavisi od zajedničkih interesa i shvatanja legitimiteta aktera.

U kontekstu poretka, moćne države koje su ga oblikovale, ali i one koje su pasivno profitirale u istom, predstavljaju *status quo* aktore. Države koje

¹⁰ John Mearsheimer, „Bound to Fail – The Rise and Fall of the Liberal International Order“, *International Security*, Vol. 43, No. 4, Spring 2019, 10–11.

¹¹ Ibid., 9.

¹² Ibid., 9.

¹³ Henry Kissinger, *A World Restored; Metternich, Castlereagh and the problems of peace 1812–22*, The Riverside Press, Boston, 1957, 1.

¹⁴ Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, 15.

smatraju da postojeći poredak ne odgovara njihovim interesima, a status koji uživaju njihovoj realnoj moći, te teže transformaciji ili modifikaciji istog, su revizionisti. Prema motivima delovanja, Buzan (*Barry Buzan*) razlikuje tri tipa revizionističkih država: *tradicionalne*, koji podrazumevaju borbu za moć unutar *status quo* poretka, čiji bi istorijski primer bila borba za teritorije i kolonije među imperijalnim silama pred kraj XIX veka, *revolucionarne*, zagovornike potpunog preoblikovanja postojećeg, često praćenog snažnim ideološkim nabojem, poput Napoleonove Francuske i Sovjetskog Saveza nakon Oktobarske revolucije i *radikalne* revizioniste, čiji je cilj reforma i značajne izmene poretka, ali ne i njegova potpuna transformacija.¹⁵

Izuzetno značajan osvrt na kategorizaciju revizionističkih država pruža teorija ravnoteže interesa Randala Švelera. Uz razmatranje motiva za svrstavanje uz jačeg prilikom formiranja savezništva, pristup ravnoteže interesa diferencira četiri oblika potencijalnih *status quo* i revizionističkih država. Među čuvarima postojećeg Šveler izdvaja „lavove“, velike sile koje upravljaju sistemom i spremne su da plate visoku cenu da zaštite ono što imaju.¹⁶ Slabe države koje će platiti samo nisku cenu radi zaštite ili širenja sopstvenih interesa su „ovce“.¹⁷ S druge strane, među revizionistima razlikuje „vukove“, nepomirljive protivnike postojećeg stanja, koji su skloni velikim rizicima radi ostvarivanja svojih interesa, terminološka odrednica koja odgovara Buzanovim revolucionarnim revizionistima, i „šakale“, oportunistički usmerene aktere koji teže delimičnim modifikacijama odnosa, odrednica koja delimično odgovara tradicionalnim revizionistima¹⁸. Švelerov pristup ravnoteže interesa ukazuje da stabilnost međunarodnih odnosa na sistemskom nivou prevashodno zavisi od odnosa snaga *status quo* i revizionističkih sila, a na nivou jedinica od cene koju su države spremne da plate da bi zaštitile ili promovisale svoje interese¹⁹.

Na kraju ovog odeljka, neophodno je osvrnuti se i na negativnu konotaciju koju termin revizionizam često nosi, identifikujući aktere koji tako deluju prevashodno kao problem. Čini se da je to odraz preovlađujuće pristrasnosti prema *status quo* stanju. U procesu tranzicije moći do tada dominantni akteri teže predstavljanju aktuelnog poretka kao zdravorazumskog i legitimnog, istovremeno osporavajući zahteve izazivača.²⁰ Ipak, kako je Kar (*Edward Hallet*

¹⁵ Barry Buzan, *People, States and Fear – The National Security Problem in International Relations*, Wheatsheaf Books, UK, 1983, 179–186.

¹⁶ Randall Schweller, „Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back“, 101.

¹⁷ Ibid., 101–103.

¹⁸ Za određenje „vukova“ i „šakala“ videti: Ibid., 103–104.

¹⁹ Ibid., 99.

²⁰ Za više o teoriji tranzicije moći videti: A. F. K Organski, *World Politics*, Knopf, New York, 1968, Johnathan DiCicco & Onea Tudor, „Great-Power Competition“, Oxford Research Encyclopedia of International Studies, 2023.

Carr), jedan od osnivača političkog realizma u teoriji međunarodnih odnosa, primetio postojeće stanje ne predstavlja neutralnu startnu poziciju, već oslikava važne interese koji su zauzeli privilegovano mesto u međunarodnoj politici.²¹ U tom kontekstu, Buzan ispravno primećuje: „Iz ove perspektive, sukob između *status quo* i revizionističkih sila prestaje da bude moralni problem u apsolutnom smislu“.²²

Kina u sistemu koji se kreće ka multipolarnosti

Kada je Deng Sjaoping (*Deng Xiaoping*) učestovao u izradi programa reformi, inicijalno predloženih od strane dugogodišnjeg predsednika vlade Džou Enlaja (*Zhou Enlai*), koje su od 1978. godine podrazumevale postepeno preusmeravanje privrede od centralnog planiranja prema tržišno orijentisanoj ekonomiji, teško da je mogao da predvidi dalekosežne posledice integracije Kine u svetsku privredu čiji se efekti po raspodeli moći u međunarodnom sistemu najjasnije osećaju u XXI veku.²³ Ipak, postavljajući temelje kineskog ekonomskog rasta, definisan je okvir strateškog nadmetanja na relaciji SAD–Kina nakon unipolarnog momenta koji je pratio kraj Hladnog rata.

Tranzicija moći u međunarodnom sistemu od zenita američke dominacije obeležena je procesom koji Farid Zakarija (*Fareed Zakaria*), sa pravom, karakteriše kao „uspon ostalih“.²⁴ U apsolutnom pogledu nije došlo do pada američke moći, ali je relativno posmatrano došlo do smanjenja „izuzetne neravnoteže u resursima između svetskih sila“ sa kojom se završio XX vek.²⁵ Sve veći broj aktera, skeptičnih prema tezi o benignom hegemonu striktno zainteresovanom za očuvanje poretka, odlučnije štiti svoje interese na međunarodnoj sceni, težeći da ograniče prostor za unilateralno delovanje dominantne sile u sistemu. Promenu distribucije moći pratila je i kriza vrednosti i legitimiteta, kako političko-bezbednosnih tako i ekonomskih, poretka čiji su simptomi neuspeh SAD u dugim i skupim ratovima u Iraku i Avganistanu, kao i Svetska ekonomska kriza 2008. godine. Delimična obnova moći Rusije, ambicija Indije da se uzdigne u rang velikih sila, aktivno delovanje niza regionalnih sila, oslikavaju sistem u previranju gde difuzija moći povećava broj relevantnih činioca međunarodne politike.

²¹ E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis – 1919–1939*, The Macmillan Press, London, 1981, 75–80.

²² Barry Buzan, *People, States and Fear – The National Security Problem in International Relations*, 176.

²³ O ciljevima reforme videti: Nataša Stanojević & Katarina Zakić, *Ekonomski uspon Kine – Strategije i dinamika međunarodnih ekonomskih odnosa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 41.

²⁴ Fareed Zakaria, *The Post-American World*, W.W. Norton & Company, New York, 2008, 1.

²⁵ Joseph Nye, „Transformational and transactional presidents“, *Leadership*, Vol. 10, No. 1, 2014, 118–124.

Centralni pokazatelj transformacije odnosa moći u XXI veku je uspon Kine. Ona je postala druga najveća ekonomija sveta 2011, a njen bruto domaći proizvod (BDP) je 2022. godine iznosio blizu 18 triliona dolara, praćen i rastom BDP-a po glavi stanovnika.²⁶ Po paritetu kupovne moći, kineski BDP je globalno najveći.²⁷ Uz to, Kina je postala najveća trgovačka, a prema količini robe i najveća država proizvođač globalno, približivši se SAD, po brojnim ekonomskim pokazateljima, više nego Sovjetski Savez tokom Hladnog rata.²⁸ Neizostavna dugotrajna komponenta moći Pekinga je i demografija. Sa preko 1,4 milijarde stanovnika Kina je, iza Indije, druga najmnogoljudnija zemlja sveta.²⁹ Snažna ekonomija i veliki broj stanovnika pružaju potporu i rastućoj vojnoj moći. Prema godišnjem indeksu „Global fajerpauera“ Peking je treća vojna sila sveta, uz drugi najveći i kontinuirano rastući vojni budžet.³⁰ Prema broju nuklearnih bojnih glava ona je treća, osetno iza Rusije i SAD.³¹ Kombinacija navedenih materijalnih pokazatelja moći je situirala Kinu kao aktera sposobnog da značajno utiče na međunarodni poredak.

Tome je prethodila faza delimične integracije u postojeći poredak. Institucionalni nastanak tog poretka vezuje se za kraj Drugog svetskog rata, a njegova ekspanzija za pad Berlinskog zida, koji je urušio centralnog konkurenta u vidu socijalističkog bloka predvođenog SSSR-om. Vrednosti na kojima se zasniva su slobodna trgovina i, načelna, potpora ljudskim pravima, a njegov centralni akter SAD teži da ga označi sintagmom „međunarodni poredak zasnovan na pravilima“. Politički element poretka važan za Kinu je sistem povelja, oslikan u svetskoj organizaciji Ujedinjenim nacijama (UN), gde Peking uživa privilegovanu poziciju stalnog člana Saveta bezbednosti sa pravom veta. Druga komponenta, od velike važnosti za uspon kineske moći su ekonomske organizacije, čiji su obrisi formulisani u Breton Vudsu 1944. godine. Kina je članica Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke od 1945. godine.³² Ipak, još je značajnija posthladnoratovska integracija, kulminirajući članstvom u Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO) 2001.

²⁶ „China“, World Bank: <https://data.worldbank.org/country/china?view=chart>, 8/5/2024.

²⁷ „GDP, PPP (current international \$) – China“, World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN>, 8/5/2024.

²⁸ Øystein Tunsjø, *The Return of Bipolarity in World Politics – China, United States, and Geostuctural Realism*, Columbia University Press, New York, 2018, 63–64.

²⁹ „Countries in the world by population (2024)“, Worldometer, <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>, 8/5/2024.

³⁰ „2024 Military Strength Ranking“, GFP, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>, 8/5/2024.

³¹ „Status Of World Nuclear Forces“, FAS, <https://fas.org/initiative/status-world-nuclear-forces/>, 8/5/2024.

³² „People’s Republic of China“, IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/CHN>, „Member countries“, The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/leadership/members>, 9/5/2024.

godine,³³ koja je predstavljala najznačajniju fazu privrednog uključivanja ogromnog kineskog tržišta koje se postepeno otvaralo za globalnu ekonomiju. Tokom prve decenije XXI veka Kina je delovala kao akter spreman da igra po pravilima i normama preovlađujućeg poretka.³⁴ Ipak, uz ekonomski rast došlo je i do jačanja težnji Pekinga da proaktivno deluje na međunarodnoj sceni, demonstrirajući potencijal da izazove postojeće institucije i norme.³⁵ Veću moć i veće ambicije pratio je i dolazak novog lidera i novog strateškog pristupa za ostvarivanje starog cilja, afirmisanja države kao globalne sile.

Između „vuka“ i „šakala“

Međunarodni poredak u strategiji Si Đinpinga

Goldstin (*Avery Goldstein*), analizirajući kinesko strateško mišljenje od osnivanja Narodne Republike 1949. godine, ukazuje da su se razvile dve velike koncepcije, jedna fokusirana na zaštitu od eksternih pretnji, čiji je osnovni cilj preživljavanje i druga usmerena na ostvarivanje pozicije supersile u međunarodnom sistemu.³⁶ Od kraja Hladnog rata, druga koncepcija, u diferenciranim etapama, predstavlja dominantni okvir delovanja Kine. Dolazak Si Đinpinga na vlast 2012. godine predstavlja tačku definitivnog napuštanja pristupa „skrivanja sposobnosti i kupovine vremena“, formulisano u vreme Deng Sjaopinga, artikulirajući novu, manje reaktivnu koncepciju, usmerenu ka formulisanoj dugoročnoj globalnoj strategiji u cilju ostvarivanja kineskih unutrašnjih i spoljopolitičkih prioriteta.³⁷ U središtu novog strateškog razmišljanja nalazi se ideja „Kineskog sna“, svojevrsnog projekta nacionalne obnove, motivisanog željom da se više ne ponovi „vek poniženja“ Kine.³⁸ Nova koncepcija na snažan način povezuje unutrašnje i spoljne prioritete. Bez obnove snage države, uključujući inovativnu, ekspanzivnu i tehnološki naprednu ekonomiju, ali i jačanje vojnih snaga, nije moguće situiranje Kine kao prvorazredne globalne sile. S druge strane, projekat nacionalne obnove nije dovršen ako Peking ne bude globalni igrač, ostajući uskraćen za odgovarajuću poziciju u međunarodnom poretku. Ambiciozni pristup ostvarivanju ciljeva i delimičnom izazivanju pozicije hegemonu u pogledu poretka podrazumeva posedovanje određenih oblika kontrole neophodnih za uticaj na druge aktere. Zadatak strategije je da

³³ “China and the WTO”, WTO, https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm, 9/5/2024.

³⁴ Ivona Lađevac, “China’s Responses to The New World Order”, 24.

³⁵ Ibid.

³⁶ Avery Goldstein, “China’s Grand Strategy under Xi Jinping – Reassurance, Reform, and Resistance”, *International Security*, Vol. 45, No. 1, 2020, 168.

³⁷ Nien-chung Chang-Liao, “China’s New Foreign Policy under Xi Jinping”, *Asian Security*, Vol. 12, No. 2, 2016, 83–84.

³⁸ Lidya Christin Sinaga, “Xi Jinping, “China Dream”, and Chinese military diplomacy to ASEAN”, *Journal of ASEAN Studies*, Vol. 8, No. 2, 2020, 173.

uskladi definisane ciljeve i sredstva spoljne politike, određujući adekvatne instrumente uticaja u svakoj fazi implementacije strateškog koncepta.

Doši (*Rush Doshi*) primećuje da je u ostvarivanju svake regionalne, ali i globalne, hegemonске pozicije u poretку neophodno posedovati tri instrumenta kontrole i uticaja na ponašanje drugih država: sposobnost prinude, odnosno nametanja poslušnosti, podsticaj u slučaju saglasnosti, koji podrazumeva nagrađivanje željenog ponašanja i legitimitet, kao priznanje prava na isticanje zahteva u pogledu delovanja ostalih aktera.³⁹ O dugovečnosti instrumenata ostvarivanja uticaja svedoči da je još Kautilja, jedan od najstarijih poznatih političkih pisaca, u IV veku pre nove ere, u svojoj подели sredstava spoljne politike, uz mirenje i raspravu, isticao darove i kaznu.⁴⁰ Uz nagrađivanje i kažnjavanje, kao instrumenata tvrde moći, izgradnja legitimiteta je dugoročno značajna za poredak.

Vizura izmenjenog međunarodnog poretka, usled promenjenog odnosa snaga, u novoj kineskoj diplomatiji razvijala se na dva isprepletana i međusobno povezana koloseka – regionalnom, sa fokusom na neposredno susedstvo u regionu Azija-Pacifik i globalnom, težeći široj koaliciji međunarodnih aktera zainteresovanih za inicijative Pekinga.

Regionalno delovanje

Polazna osnova za globalno delovanje sila u usponu je preoblikovanje regionalnog poretka. Regionalna dominacija pruža odskočnu dasku za šire projektovanje moći. U pogledu regionalnih materijalnih kapaciteta, kineski BDP već predstavlja više od polovine ukupnog azijskog BDP, a njeni vojni izdaci su jednaki polovini ukupnih azijskih vojnih izdvajanja, oslikavajući rastuću neravnotežu u resursima.⁴¹ Uvećano samopouzdanje najmoćnije države kontinenta je na Konferenciji o interakciji i merama za izgradnju poverenja u Aziji, maja 2014. godine, izrazio Si Đinping ukazujući da je: „na narodima Azije da vode poslove Azije, rešavaju probleme Azije i održavaju bezbednost Azije“.⁴² Navedeni iskaz implicitno ocrtava nezadovoljstvo političko-bezbednosnim prisustvom SAD na istočnim obodima Azije, motivisane strateškom težnjom Vašingtona da, sledeći koncepciju Nikolasa Spajkmana (*Nicholas Spykman*), kontrolom „Rimlenda“ spreči bilo koju sila

³⁹ Rush Doshi, *The Long Game – China's Grand Strategy to Displace American Order*, Oxford, Oxford University Press, 2021, 10–11.

⁴⁰ Videti: Vojin Dimitrijević & Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996, 295–296.

⁴¹ Rush Doshi, *The Long Game – China's Grand Strategy to Displace American Order*, 12.

⁴² Navedeno prema: Linda Jakobson, „Reflections From China on Xi Jinping's 'Asia for Asians'“, *Asian Politics & Policy*, Vol. 8, No. 1, 2016, 220.

da zavlada resursima celokupne evroazijske kopnene mase.⁴³ Za Peking takva regionalna konstelacija predstavlja američki pokušaj obuzdavanja, sužavajući prostor za oblikovanje novog sinocentričnog poretka.

Kineski pristup regionalnom poretku podrazumeva dvostruko delovanje – prvo, koje se odnosi na testiranje i težnju za izmenom postojećeg i drugo, fokusirano na povećanje saradnje i međuzavisnosti lokalnih aktera.

Prvi obrazac delovanja dominantno se demonstrira u teritorijalnim sporovima sa susedima. Svakako je dugoročno najvažnije pitanje Tajvana, koje suštinski održava zamrznuto stanje nedovršenog kineskog građanskog rata i gde važnu ulogu igra SAD. Potencijalno uspostavljanje kontrole nad Tajvanom suštinski bi omogućilo Kini da probije tzv. prvi lanac ostrva u sklopu američke strategije obuzdavanja. Uz istorijsko-teritorijalnu i vojno-bezbednosnu dimenziju spora oko Tajvana, treća komponenta čija uloga je značajna u karakteru nadmetanja je ekonomski značaj ostrva u jednoj od ključnih industrija za moderne privrede – industriji poluprovodnika. Nadmetanje dve najmoćnije države sveta, od kojih Peking taj spor identifikuje kao pretnju teritorijalnom integritetu i nacionalnom jedinstvu, čini Tajvan izrazito trusnim područjem međunarodne bezbednosti u XXI veku. Drugu kategoriju čine dugotrajni granični sporovi sa Butanom i Indijom, od kojih je poslednji prouzrokovao rat 1962. godine i niz međusobnih provokacija od tada.⁴⁴ Za mandat Si Đinpinga posebno je karakteristično intenziviranje delovanja u pogledu treće kategorije sporova oko ostrvskih arhipelaga u Južnom i Istočnom kineskom moru. Peking je u Južnom kineskom moru uključen u niz nesuglasica sa Vijetnamom oko kontrole nad ostrvima Spretli, a uz Vijetnam i sa Malezijom, Filipinima, Tajvanom i Brunejima oko Paracelskih ostrva, dok je u Istočnom kineskom moru dugotrajan konflikt sa Japanom oko nekolicine malih ostrva Senkaku, u Kini poznata kao Diaoj.⁴⁵ Od 2013. godine Kina gradi enorman broj veštačkih ostrva u arhipelagu Spretli, stvarajući gotovo 1.295 hektara nove zemlje, uz istovremeno značajno širenje svog prisustva u Paracelskim ostrvima u Južnom kineskom moru.⁴⁶ Pomorski sporovi Pekinga suštinski se odnose na osnove međunarodnog prava mora, kodifikovanog u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravu mora 1994. godine, predstavljajući jedan od jasnijih i demonstrativnijih izazova Kine normama međunarodnog poretka.⁴⁷ Kao složena zemlja sa

⁴³ Za više o Spajkmanovoj koncepciji videti: Nebojša Vuković, *Logika Imperije – Nikolas Spajkman i savremena američka geopolitika*, Konras, Beograd, 2007.

⁴⁴ John Mearsheimer, *Can China Rise Peacefully?*, The National Interest, 2014, <https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?page=0%2C2,12/5/2024>, 4.

⁴⁵ Ibid., 3.

⁴⁶ “China Island Tracker”, Asia Maritime Transparency Initiative, <https://amti.csis.org/island-tracker/china/#:~:text=Since%202013%2C%20China%20has%20engaged,its%20presence%20in%20the%20Paracels.12/5/2024>.

⁴⁷ Isaac B. Kardon, *China's Law of the Sea – The New Rules of Maritime Order*, Yale University Press, USA, 2023, 2.

dugom istorijom, kineski pogled na suverenitet oblikovan je kombinacijom faktora koja uključuje trenutne nacionalne interese, razumevanje međunarodnog prava i, za ove teritorijalne sporove posebno relevantno, sopstveno istorijsko iskustvo i na njemu zasnovano pravo na teritoriju. Rastuća pomorska moć, praćena postavljanjem pitanja legitimiteta postojećih normi, ocrtava definisani cilj države: „da aktivno učestvuje u reviziji postojećih međunarodnih pravila i postavljanju novih pravila“, kako je istakao Jang Jieči (*Yang Jiechi*), direktor Centralnog komiteta komisije za spoljne poslove Kineske komunističke partije.⁴⁸

Drugi oblik delovanja uključuje povećanje saradnje regionalnih aktera, sa centralnim fokusom na ekonomski razvoj. Novi predsednik od 2013. godine u ovom segmentu inicira niz promena politika, insistirajući na aktivnijem regionalnom angažmanu Kine. Karakterističan primer je odnos sa Asocijacijom nacija jugoistočne Azije (ASEAN), regionalnom organizacijom usmerenom na promociju ekonomskog rasta i jačanja međusobne saradnje. Na desetogodišnjicu uspostavljanja strateškog partnerstva na relaciji Kina-ASEAN, Si Đinping je 2013. godine, prilikom posete Indoneziji i Maleziji, državama članicama organizacije, predložio unapređenje odnosa u cilju „izgradnje zajednice za zajedničku budućnost“, termina koji za Peking predstavlja najviši oblik saradnje i uz ekonomsku uključuje i zajedničku vrednosnu dimenziju vođenu doktrinom harmonije interesa uključenih aktera i nedeljivosti mira i prosperiteta u regionu.⁴⁹ Usledio je i protokol potpisan u Kuala Lumpuru 2015. godine, koji unapređuje prethodni sporazum o slobodnoj trgovini između Kine i ASEAN-a, u cilju uvećanja trgovinske razmene i postavljanja osnova za bližu regionalnu ekonomsku integraciju.⁵⁰ Kako su države članice ASEAN-a istovremeno i učesnici u sporovima u Južnom kineskom moru, odnos prema organizaciji oslikava i dvostruki karakter delovanja Pekinga u neposrednom okruženju. S jedne strane, izgradnjom veštačkih ostrva i ekspanzijom pomorske moći demonstriraju se kapaciteti prinude, dok su, s druge strane, prisutni elementi saradnje i ekonomskih podsticaja, pokazujući potencijalne koristi od bližih odnosa.

Prvi od koncentričnih krugova širenja uticaja sila u usponu je njihovo neposredno susedstvo. U tom kontekstu, Kina želi da predvodi i oblikuje novi talas azijskog regionalizma.⁵¹ Lidersku poziciju temelji primarno na ekonomskim, ali sve više i vojnim kapacitetima, uvećavajući istovremeno sposobnosti nagrađivanja i prinude u odnosima sa drugim državama.

⁴⁸ Navedeno prema: Ibid., 2.

⁴⁹ Wang Lina & Zhai Kun, „China’s Policy Shifts on Southeast Asia – To Build a Community of Common Destiny“, *China Quarterly of International Strategic Studies*, Vol. 2, No. 1, 2016, 84.

⁵⁰ Ibid., 82.

⁵¹ Avinash Godbole, „China’s Asia Strategy under President Xi Jinping“, *Strategic Analysis*, Vol. 39, No. 3, 2015, 301.

Pokušaj izgradnje legitimiteta za novi poredak zasniva se na koncepcijama poput „zajednice za zajedničku budućnost“, koje ekonomsku logiku saradnje teže da dopune i vrednosnom komponentom. Navedeni koncepti, iako su u fazama razrade postojali i ranije, punu afirmaciju u kineskoj diplomatiji dobijaju tokom mandata Si Đinpinga. Kombinacija instrumenata izgradnje novog poretka ne odražava posebnost Kine, već, u znatnoj meri, mimikriju ponašanja, koje ofanzivni realizam smatra optimalnim za velike sile, a to je uspostavljanje regionalne hegemonije ostvarivanjem odlučujućeg uticaja na ponašanje aktera u susedstvu⁵². Diktirajući granice prihvatljivog ponašanja u svom okruženju Peking bi imitirao obrazac delovanja Vašingtona u Zapadnoj hemisferi.⁵³

Globalne ambicije

Globalne ambicije Kine uslovljene objektivnim rastom moći države, ali i percepcijom političkog vođstva da pasivna uloga u poretku koji karakteriše veća difuzija resursa među silama, novi izazovi i kriza legitimiteta nije više održiva, manifestovale su se tokom mandata Si Đinpinga u dva ključna segmenta. Prvi segment uključuje nasleđe integracije Kine u globalnu ekonomiju u dekadama koje su prethodile dolasku nove vlasti. On odražava činjenicu da Peking trenutno ne vidi interes u potpunom rušenju ekonomskog poretka koji je omogućio enormni privredni razvoj države. U tom kontekstu se u odnosu prema normama postojećeg poretka može uočiti nekoliko pristupa Kine. Ona razlikuje norme koje podržava, pre svega u okviru delovanja Svetske banke i STO, one koje nastoji da modifikuje ili podrije, prevashodno u oblasti ljudskih prava, a u uz to aktivno učestvuje i u stvaranju normi u sferama poput internet upravljanja. Drugi segment oslikava diferencirane i dugoročnije tendencije. Svesni da postojeći poredak odražava prevashodno vrednosti ključne sile koja ga je oblikovala, SAD, kineske vlasti stvaraju i participiraju i u paralelnim institucijama i praksama, poput inicijative „Pojas i put“, Azijske banke infrastrukturnih investicija i multilateralnog foruma kakav je BRIKS, zasnovanim na drugačijem viđenju legitimiteta, tražeći partnere zainteresovane za sveobuhvatniju alternativu postojećem, ali sve krhkiijem poretku.

Značajan indikator prisutnosti prvog segmenta u sklopu kineske koncepcije međunarodnog poretka je kontinuirano zagovaranje otvorenog ekonomskog poretka, u skladu sa višedecenijskim težnjama liberalizacije međunarodne trgovine, principa koji je od druge polovine XX veka, a pogotovo od kraja Hladnog rata predstavljao, sve do pobede Donalda

⁵² Videti: Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Čigoja štampa, Beograd, 2017.

⁵³ John Mearsheimer, „The Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Asia“, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, No. 4, 2010, 389.

Trampa (*Donald Trump*) na predsedničkim izborima 2016. godine, stožerni princip SAD. Peking na međunarodnoj sceni predstavlja snažnog zagovarača inkluzivne globalizacije, ukazujući na kreiranje otvorene svetske ekonomije kao jednog od važnih ciljeva delovanja države. Tako Si Đinping, u svom govoru na Svetskom ekonomskom forumu u Davosu 2022. godine, ističe da: „Uprkos protivstrujama i opasnim sprudovima na putu, ekonomska globalizacija nikada nije i neće skrenuti sa kursa... Treba da uklanjamo barijere, ne da podižemo zidove. Treba da se otvaramo, ne zatvaramo. Treba da težimo integraciji, ne razdvajanju. To je put za izgradnju otvorene svetske ekonomije“.⁵⁴ On, dalje, naglašava potrebu za „reformama sistema globalnog upravljanja na principima pravičnosti i pravde, i održavanje multilateralnog trgovinskog sistema sa Svetskom trgovinskom organizacijom u njegovom centru“.⁵⁵ Umereni reformizam praćen je pozivanjem na primarno oslanjanje na centralnu instituciju poretka u oblasti međunarodne trgovine, STO.

Kineska podrška globalizaciji nije preterano iznenađujuća. Moderna globalizacija je kao i mnoge druge dramatične ekonomske promene proizvela i dobitnike i gubitnike. Tako Branko Milanović kao ključne pobednike izdvaja globalno najbogatije pojedince i stanovništvo Azije, dok se kao gubitnici identifikuju pripadnici srednje klase na Zapadu.⁵⁶ Stoga je i podrška populacije globalizaciji najveća upravo u rastućim azijskim ekonomijama, a najmanja u Evropi.⁵⁷ U takvoj konstelaciji kineski interes za globalizaciju, kanalisanu kroz postojeće institucije poretka, ostaje visok. Analogan tome je i stav Pekinga prema svetskoj organizaciji, Ujedinjenim nacijama. Uživajući poziciju stalnog člana Saveta bezbednosti sa pravom veta, interes za veće promene te organizacije je limitiran. Dakle, u određenim segmentima starog poretka Kina je, tokom mandata Si Đinpinga, akter usmeren ka njegovoj delimičnoj modifikaciji a ne transformaciji.

Interesantniji je pokušaj izgradnje alternativnog poretka nizom inicijativa i paralelnih institucija izazivajući legitimitet postojećih. Svakako ekonomski najambicioznija inicijativa predsednika Sija je „Pojas i put“ inicirana 2013. godine. Oživljavajući staru ideju „puta svile“, ona predstavlja primer politike povezivanja sa primarnim fokusom na investicije u infrastrukturi, međunarodne pozajmice, širenje saradnje u oblasti tehnologije i regulatornih standarda.⁵⁸ Inicijativa se vrlo brzo iz azijskih okvira, gde je najavljena,

⁵⁴ “President Xi Jinping’s message to The Davos Agenda in full”, World Economic Forum, 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/01/address-chinese-president-xi-jinping-2022-world-economic-forum-virtual-session/>, 14/5/2024.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Branko Milanović, *Abeceda globalizacije*, Pešcanik, 2017, <https://pescanik.net/abeceda-globalizacije/>, 14/5/2024.

⁵⁷ Branko Milanović, *Kapitalizam, sam – Budućnost sistema koji vlada svetom*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2021, 19.

⁵⁸ Ivona Lađevac, “China’s Responses to The New World Order”, 25.

proširila i na Evropu, Afriku, Centralnu i Latinsku Ameriku, obuhvativši više od 140 država širom sveta sa formalnim ciljem promocije ekonomskog razvoja i povezanosti regiona.⁵⁹ „Pojas i put“ kao svojevrsna globalna infrastrukturna strategija za Kinu ima dvostruki značaj – ekonomski i politički. Jedan od centralnih strateških dokumenata inicijative u pogledu njene ekonomske važnosti, uz navedeno privredno povezivanje, implicitno, putem formulacija poput „saradnje u povezivanju energetske infrastrukture“, definisao je i cilj, od velikog značaja za Kinu, a to je energetska bezbednost.⁶⁰ Politički se ističu dve komponente. S jedne strane, znatna ekonomska ulaganja u inostranstvu predstavljaju instrument političkog uticaja, ostvarivanja ranije navedenih oblika kontrole. S druge strane, promocijom Kine kao ulagača u važne projekte za države u razvoju, teži se i jačanju meke moći zemlje.

Od finansijskih instrumenata, ekonomsku polugu kineskog poretka predstavlja i Azijska banka infrastrukturnih investicija osnovana 2013. godine. Iako inicijalno povezana sa inicijativom „Pojas i put“, banka se nije ograničila na usko finansiranje projekata povezanih sa tom platformom. Tako je najveći primalac zajmova banke Indija, država koja nije potpisnik inicijative i predstavlja rivala Kine u pogledu borbe za uticaj u regiji Azija-Pacifik⁶¹. U pogledu zastupljenosti kontinenata, uz države Azije, učesnici u projektima su i iz Evrope, Afrike, Severne i Južne Amerike, a članica je i Australija.⁶² Takva konstelacija je banku učinila potencijalnom alternativom dominantnim multilateralnim razvojnim ustanovama.

U pogledu legitimiteta, kao oblika uticaja, Peking je pokrenuo nekoliko novih inicijativa. Ističu se tri koje predstavljaju pokušaj praktičnog doprinosa konceptu „zajednice za zajedničku budućnost“: Globalna razvojna inicijativa, fokusirana primarno na borbu protiv siromaštva, gladi, promociju razvoja i zelene tranzicije, Globalna bezbednosna inicijativa, naglašavajući dijalog umesto konfrontacije i partnerstva umesto savezništva i Globalna civilizacijska inicijativa, pozivajući na poštovanje različitosti civilizacija i intenziviranje međusobnih kontakata.⁶³ Njihov cilj je širenje kruga partnera prijemljivih za viziju poretka prisutnu u Pekingu.

⁵⁹ „Countries of the Belt and Road Initiative (BRI)“, Green Finance & Development Center, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/?cookie-state-change=1716045401666>, 15/5/2024.

⁶⁰ „Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road“, National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, 2015, Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road (fmprc.gov.cn), 16/5/2024.

⁶¹ „The Asian Infrastructure Investment Bank“, Inclusive Development International, <https://www.inclusivedevelopment.net/china-global-program/china-global-newsletter-edition-5/>, 16/5/2024.

⁶² Ibid.

⁶³ Ivona Lađevac, „China's Responses to The New World Order“, 25–27.

Konačno, za mandat Si Đinpinga je karakteristično i intenziviranje delovanja u multilateralnim forumima usmerenim ka promociji drugačijeg međunarodnog poretka. U tom kontekstu su od značaja Šangajska organizacija za saradnju i BRIKS. Šangajska organizacija za saradnju je od regionalne organizacije država Centralne Azije, šireći opseg svog delovanja, ali i članstvo, pridruživanjem Indije, Pakistana i Irana za Peking postala svojevrsni primer moguće saradnje u uslovima rastuće policentričnosti sistema globalnog upravljanja.⁶⁴ Ona u skladu sa doktrinom kineske diplomatije favorizuje partnerstva, a ne savezništva, koje smatra reliktima Hladnog rata. S druge strane, potencijalno veće globalne implikacije ima BRIKS, kao multilateralni forum s ciljem veće koordinacije politika svojih članica i kako predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin ističe „aktivnog učešća u oblikovanju multipolarnog svetskog poretka“.⁶⁵ „Uređeni multipolarni svet“ je primer slične terminologije popularne i u Pekingu.⁶⁶ Ipak, dometi BRIKS-a u oblikovanju takvog poretka usled bilateralnih sporova i razmimoilaženja aktuelnih i budućih članica ostaju limitirani.

Ukupno posmatrano, delovanje Kine u kontekstu oblikovanja međunarodnog poretka je znatno intenzivirano tokom mandata Si Đinpinga. S jedne strane, u postojećim ekonomskim institucijama, ali i UN, Kina, pre nego njihovu transformaciju, zahteva veću ulogu za sebe, shodno i većoj moći. U tom segmentu, ona se postavlja kao tradicionalni revizionistički akter, koji se bori za veće parče kolača unutar *status quo* stanja. Takve parcijalne modifikacije, shodno tranziciji odnosa moći, karakteristika su odnosa „šakala“ prema poretku. S druge strane, Peking teži i širenju kruga partnera za formiranje i učešće u inicijativama koje eksplicitno ili implicitno izazivaju poredak. Kreirajući, prevashodno ekonomske, ali sve više i političke, paralelne institucije dugoročno se ocrtavaju obrisi alternativne vizure međunarodnih odnosa. Ambicije tih razmera nalikuju odnosu „vuka“ prema poretku. Čini se da je u okviru kategorizacije revizionista na „vukove“ i „šakale“, u okviru pristupa ravnoteže interesa, potrebno diferencirati interese na kratkoročne i dugoročne. Jedna država može kratkoročno biti „šakal“, dugoročno „vuk“, a u međuvremenu kombinovati elemente oba odnosa prema *status quo* stanju. Promena pozicije u međunarodnom sistemu ili promena političkog liderstva može dovesti i do promene interesa, a onda i odnosa prema poretku. Ona ne mora da se manifestuje u vidu nagle i

⁶⁴ Victoria Perskaya & Bari Kharov & Nikolay Revenko & Saida Khairova, „Role of the People's Republic of China in the Activities of the Shanghai Cooperation Organisation“, *East Asia*, Vol. 39, 2022, 154–155.

⁶⁵ „BRICS“, BRICS Portal, <https://infobrics.org/russia/>, 18/5/2024.

⁶⁶ „Wang Yi Elaborates on an Equal and Orderly Multipolar World and a Universally Beneficial and Inclusive Economic Globalization“, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202403/t20240308_11256418.html, 22/5/2024.

radikalne konfrontacije, već može predstavljati i niz pojedinačnih koraka, koji vremenom delegitimišu, a potom i menjaju prihvaćene obrasce delovanja u međunarodnim odnosima trasirajući put za stvaranje novog poretka. Od 2012. godine kineska politika predstavlja primer navedene kombinacije.

Zaključak

Dolazak Si Đinpinga na vlast označio je početak nove ere kineskog odnosa prema međunarodnom poretku. Stara strategija pasivne Kine više se nije poklapala sa pozicijom u sistemu i percepcijom moći novog lidera. Formulišući ambicioznu strategiju nacionalne obnove, svojevrсни povratak statusa zemlje pre „veka poniženja“, označenu kao „Kineski san“, Peking je snažno povezao svoje unutrašnje i spoljnopoličke prioritete u aktivnom preoblikovanju međunarodnog poretka.

Nova kineska diplomatija podrazumeva stepenast odnos prema poretku sa interakcijom regionalnog i globalnog nivoa delovanja. U svom susedstvu, Peking istovremeno izaziva postojeće norme, oslikano širenjem svoje jurisdikcije u Južnom i Istočnom kineskom moru, ali i teži izgradnji legitimteta, putem koncepata poput „zajednice za zajedničku budućnost“, u regiji Azija-Pacifik. Podsticaji snažnije regionalne ekonomske integracije praćeni su i jačanjem sposobnosti prinude, sve više zasnovane i na vojnim kapacitetima. Proces postepenog oblikovanja sinocentričnog regionalnog poretka je u skladu sa tezom ofanzivnog realizma o regionalnoj hegemoniji kao optimalnom ishodu u pogledu sfere uticaja velike sile. S druge strane, tokom mandata Sija intenzivirane su i ambicije države u pogledu modeliranja globalnog poretka. One su ambivalentne, predstavljajući i zaštitu i izazov za različite segmente poretka. U pogledu ekonomske globalizacije, procesa u kome se Peking smatra dobitnikom ali i UN, gde je stalni član Saveta bezbednosti, dominira umereni reformizam pre nego radikalni revizionizam. Paralelno, Kina pokreće niz inicijativa i učestvuje, a sve više i predvodi, formiranje institucija koje predstavljaju osnovu kreiranja alternative, sve nepopularnijem *status quo* stanju.

Kina se, za vreme predsednika Si Đinpinga, u kontekstu revizionističkih aktera specifično situirala između „šakala“, oportunističkih zagovornika delimičnih modifikacija, i „vukova“, kao direktnih protivnika postojećeg poretka. Za razliku od Rusije nakon početka Rata u Ukrajini, ona izbegava direktnu konfrontaciju sa praksama međunarodne politike oblikovanim tokom dominacije SAD. Ipak, inicijative i projekti koji stvaraju paralelni institucionalni okvir i obrasce delovanja na međunarodnoj sceni, ukazuju na dugoročnu tendenciju transformacije regionalnog i globalnog poretka. Striktna dihotomna kategorizacija na relaciji „vuk“ – „šakal“ ne oslikava karakter kineskog revizionizma koji kombinuje elemente oba pristupa međunarodnom poretku. U teorijskom pogledu, delovanje Pekinga nakon dolaska novog lidera predstavlja jedan važan model ponašanja centralnog

izazivača prema poretku nastalom pod uticajem aktuelnog hegemonu. Pre nego interes za direktno sukobljavanje, potencijalna supersila postepenim akcijama prvo modifikuje, a kasnije utiče i na transformaciju poretka stvarajući alternativu koja se bori za primat sa postojećim. Takva borba je u samoj prirodi međunarodnih odnosa. Međunarodna politika je, kao i poredak, dinamična kategorija, a sukobljavanje hegemonu i izazivača njen sastavni deo.

Bibliografija

- Goldstein, Avery, "China's Grand Strategy under Xi Jinping – Reassurance, Reform, and Resistance", *International Security*, vol.45, no. 1, 2020, 164–201.
- Godbole, Avinash, "China's Asia Strategy under President Xi Jinping", *Strategic Analysis*, vol. 39, no. 3, 2015, 298–302.
- Buzan, Barry, *People, States and Fear – The National Security Problem in International Relations*, Wheatsheaf Books, UK, 1983.
- „BRICS“, BRICS Portal, <https://infobrics.org/russia/>, 18/5/2024.
- Carr, E. H., *The Twenty Years' Crisis – 1919–1939*, The Macmillan Press, London, 1981.
- Christin Sinaga, Lidya, "Xi Jinping, "China Dream", and Chinese military diplomacy to ASEAN", *Journal of ASEAN Studies*, vol. 8, no. 2, 2020, 173–190.
- „China“, World Bank, <https://data.worldbank.org/country/china?view=chart>, 8/5/2024.
- „Countries in the world by population (2024)“, Worldometer, <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>, 8/5/2024.
- „China and the WTO“, WTO, https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm, 9/5/2024.
- „China Island Tracker“, Asia Maritime Transparency Initiative, <https://amti.csis.org/island-tracker/china/#:~:text=Since%202013%2C%20China%20has%20engaged,its%20presence%20in%20the%20Paracels,> 12/5/2024.
- „Countries of the Belt and Road Initiative (BRI)“, Green Finance & Development Center, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/?cookie-state-change=1716045401666>, 15/5/2024.
- Dimitrijević Vojin, & Stojanović, Radoslav, *Međunarodni odnosi*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996.
- DiCicco, Jonathan & Tudor, Onea, "Great-Power Competition", Oxford Research Encyclopedia of International Studies, 2023.
- Doshi, Rush, *The Long Game – China's Grand Strategy to Displace American Order*, Oxford, Oxford University Press, 2021.

- Jakobson, Linda, "Reflections From China on Xi Jinping's "Asia for Asians", *Asian Politics & Policy*, vol. 8, no. 1, 2016, 219–223.
- Kissinger, Henry, *A World Restored; Metternich, Castlereagh and the problems of peace 1812–22*, The Riverside Press, Boston, 1957.
- Kisindžer, Henri, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016.
- Kardon, Isaac B., *China's Law of the Sea – The New Rules of Maritime Order*, Yale University Press, USA, 2023.
- Lađevac, Ivona, "China's Responses to The New World Order", In: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 21–29.
- Milanović, Branko, *Abeceda globalizacije*, Pešcanik, 2017, <https://pescanik.net/abeceda-globalizacije/>, 14/5/2024.
- Milanović, Branko, *Kapitalizam, sam – Budućnost sistema koji vlada svetom*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2021.
- Miršajmer, Džon, *Tragedija politike velikih sila*, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
- Elizabeth, Economy, "China's Alternative Order – And What America Should Learn From It", *Foreign Affairs*, vol. 103, no. 3, May/June 2024, 8–24.
- Mearsheimer, John, *Can China Rise Peacefully?*, The National Interest, 2014, <https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?page=0%2C2>, 12/5/2024.
- Mearsheimer, John, "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia", *The Chinese Journal of International Politics*, vol. 3, no. 4, 2010, 381–396.
- Mearsheimer, John, "Bound to Fail – The Rise and Fall of the Liberal International Order", *International Security*, vol. 43, no. 4, Spring 2019, 7–50.
- "Member countries", The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/leadership/members>, 9/5/2024.
- Nye, Joseph, "Transformational and transactional presidents", *Leadership*, vol. 10, no. 1, 2014, 118–124.
- Nien-chung, Chang-Liao, "China's New Foreign Policy under Xi Jinping", *Asian Security*, vol. 12, no. 2, 2016, 82–91.
- Organski, A. F. K. *World Politics*, Knopf, New York, 1968.
- Perskaya, Victoria, & Kharov, Bari, & Revenko, Nikolay, & Khairova, Saida, "Role of the People's Republic of China in the Activities of the Shanghai Cooperation Organisation", *East Asia*, vol. 39, 2022, 149–160.
- „People's Republic of China“, IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/CHN>, 9/5/2024.
- "President Xi Jinping's message to The Davos Agenda in full", World Economic Forum, 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/01/>

- address-chinese-president-xi-jinping-2022-world-economic-forum-virtual-session/, 14/5/2024.
- Sakwa, Richard, "Is China Revisionist? China, the Political West and the International System", in: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 33–46.
- Simić, Dragan, „Izmenjeni globalni strateški kontekst u drugoj deceniji 21. stoleća“, u: Dragan Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2018, 87–93.
- Stekić Nenad, & Mitić, Aleksandar, "An Innovative approach To Assess China's Role In The Changing World", in: Nenad Stekić & Aleksandar Mitić (Eds.), *New Chinese Initiatives for a Changing Global Security*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 11–14.
- Stanojević Nataša, & Zakić, Katarina, *Ekonomski uspon Kine – Strategije i dinamika međunarodnih ekonomskih odnosa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023.
- Schweller Randall, & Xiaoyu, Pu, "After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline", *International Security*, vol. 36, no. 1, Summer 2011, 41–72.
- Schweller, Randall, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, vol. 19, no. 1, Summer 1994, 72–107.
- „Status Of World Nuclear Forces“, FAS, <https://fas.org/initiative/status-world-nuclear-forces/>, 8/5/2024.
- Tunnsjø, Øystein *The Return of Bipolarity in World Politics – China, United States, and Geostructural Realism*, Columbia University Press, New York, 2018.
- "The Asian Infrastructure Investment Bank", Inclusive Development International, <https://www.inclusivedevelopment.net/china-global-program/china-global-newsletter-edition-5/>, 16/5/2024.
- Vuković, Nebojša, *Logika Imperije – Nikolas Spajkman i savremena američka geopolitika*, Konras, Beograd, 2007.
- "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road", National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, 2015, Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road (fmprc.gov.cn), 16/5/2024.
- Zakaria, Fareed, *The Post-American World*, W. W. Norton & Company, New York, 2008.

Wang, Lina & Zhai, Kun, "China's Policy Shifts on Southeast Asia – To Build a "Community of Common Destiny", *China Quarterly of International Strategic Studies*, vol. 2, no. 1, 2016, 81–100.

"Wang Yi Elaborates on an Equal and Orderly Multipolar World and a Universally Beneficial and Inclusive Economic Globalization", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202403/t20240308_11256418.html, 22/5/2024.

"2024 Military Strength Ranking", GFP, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>, 8/5/2024.